

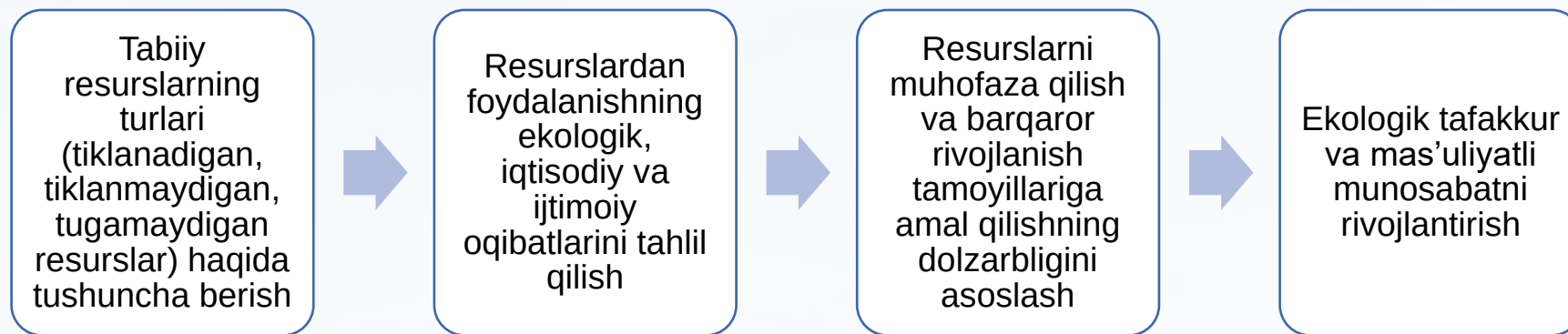


O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI



Eko-madaniyat va
ekologik savodxonlikni
rivojlantirish

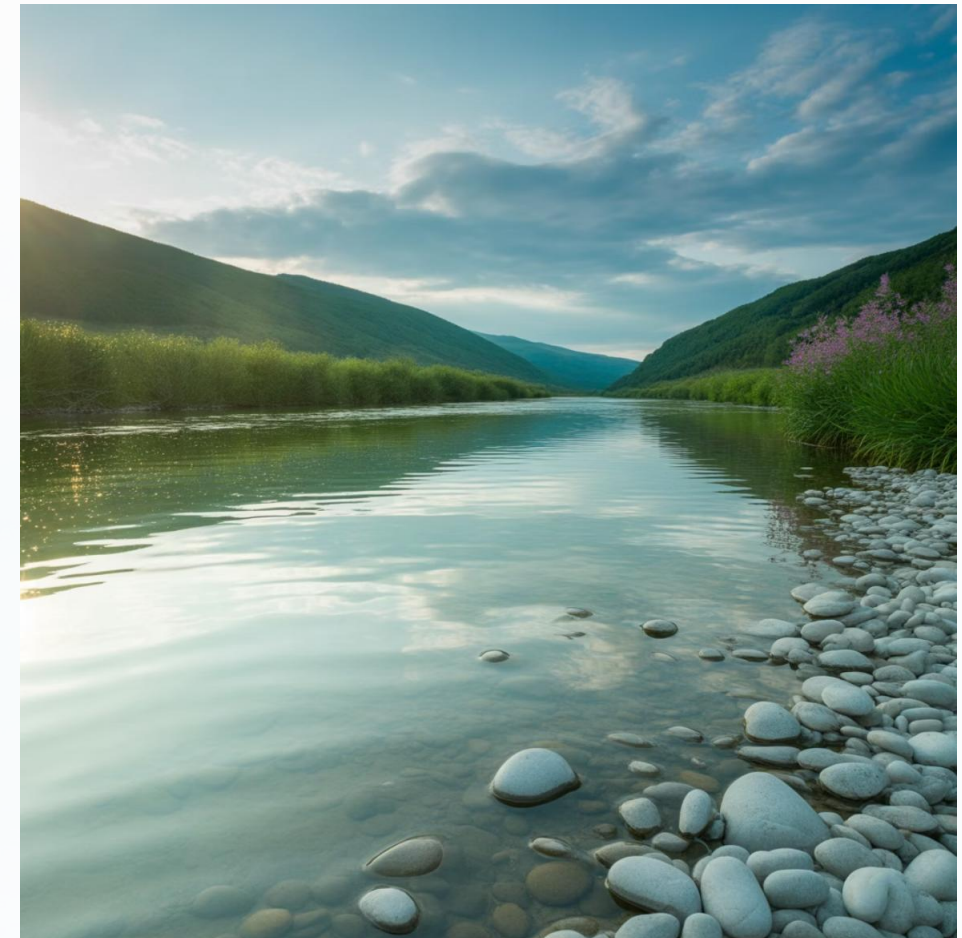
Mavzu: Tabiiy resurslar va ularning tasnifi



Tabiiy resurslarning mohiyati va ahamiyati

Tabiiy resurslar insoniyat hayotining asosi, iqtisodiy rivojlanishning tayanchi va ekotizimlarning ajralmas qismidir. Ular nafaqat moddiy ehtiyojlarimizni qondiradi, balki iqlim barqarorligini saqlash, biosfera muvozanatini ta'minlash va madaniy qadriyatlarni rivojlantirishda ham muhim o'rin tutadi.

“**Resurs**” so‘zi fransuz tilidan olingan bo‘lib, “**yashash vositasi**” degan ma‘noni bildiradi. Tabiiy resurs deb tabiatda mavjud bo‘lgan, insonlar tomonidan yaratilmaydigan, insonning hayoti va xo‘jalik faoliyati uchun zarur bo‘lgan barcha tabiiy jismlar, sharoitlar va jarayonlarga aytiladi.



Mamlakatlarning resurs boyligiga misollar

Resursga boy mamlakatlar

Rossiya, Saudiya Arabistoni, Braziliya kabi mamlakatlar boy tabiiy resurslar zaxirasiga ega va ulardan iqtisodiy rivojlanishda foydalanadi.



Resursga kam mamlakatlar

Yaponiya, Janubiy Koreya, Tayland kabi mamlakatlar kam resursga ega bo'lsada, yuqori malakali ishchilar va fan-texnika orqali rivojlangan.



Muvozanat muhim

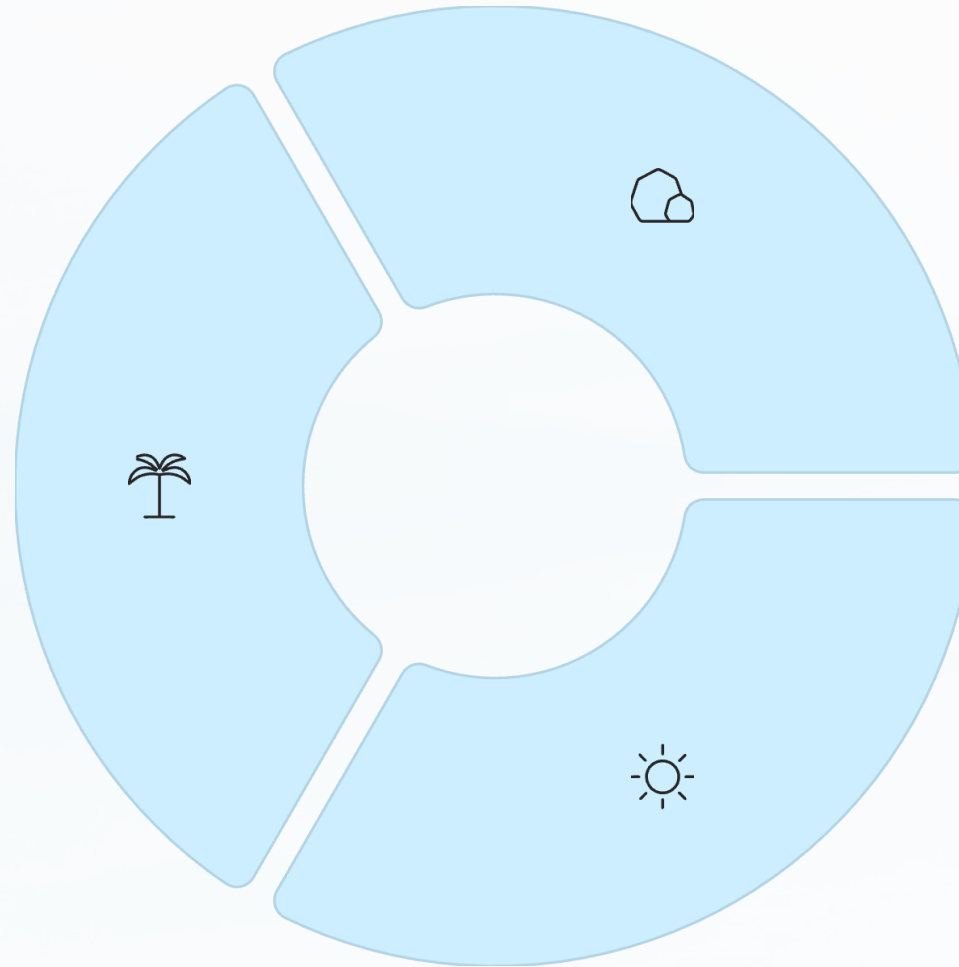
Resurslar boyligi muhim, lekin ulardan oqilona foydalanish va insan kapitali rivojlanishi yanada muhimroq omillardir.



Tabiiy resurslarning asosiy tasnifi

Biologik resurslar

Biosferaning barcha tirik
komponentlari: hayvonot va o'simlik
olami, mikroorganizmlar, genetik
resurslar



Mineral resurslar

Litosferadan olinadigan rudali va
rudamasli xom-ashyo, qurilish
materiallari

Energetik resurslar

Quyosh, atom, yoqilg'i-energetik va
boshqa energiya manbalari majmuasi

Ishlab chiqarishda foydalanish bo'yicha tasnif

01

Yer fondi

Dunyo miqyosidagi barcha yerlar: qishloq xo'jaligi, yashash punktlari, sanoat va transport uchun ajratilgan hududlar.

02

O'rmon fondi

o'rmonlar o'sadigan yoki o'sish mumkin bo'lgan, muhofaza qilinadigan hududlarni tashkil etuvchi yer fondining qismi

03

Suv resurslari

Xo'jalikda turli maqsadlarda ishlatiladigan yer osti va yer usti suvlari, ayniqsa chuchuk suv zaxiralari

04

Gidroenergetik resurslari

Daryo oqimi, dengiz to'lqinlari va suv harakati orqali energiya olish imkoniyatlari

Qayta tiklanish xususiyati bo'yicha tasnif

Tugaydigan

- Tuproq qatlami
- O'simliklar
- Hayvonot dunyosi

Tugamaydigan

- Quyosh radiatsiyasi
- Shamol energiyasi
- Yer osti energiyasi

Tiklanmaydigan

- Yer osti boyliklari
- Ba'zi mineral xom-ashyolar

Tiklanadigan

- Suv resurslari
- Atmosfera havosi
- Okean suvlari

Atrof-muhitni asrash nuqtai nazaridan resurslarning qayta tiklanishi klassifikatsiyasi juda muhimdir. Tiklanmaydigan resurslardan oqilona foydalanish zarurati shundan kelib chiqadi.

Ekotizim xizmatlari turlari

Ta'minlash xizmatlari

Oziq-ovqat, xom-ashyo, suv, genetik resurslar va boshqa moddiy ne'matlarni ta'minlash

Tartibga soluvchi xizmatlar

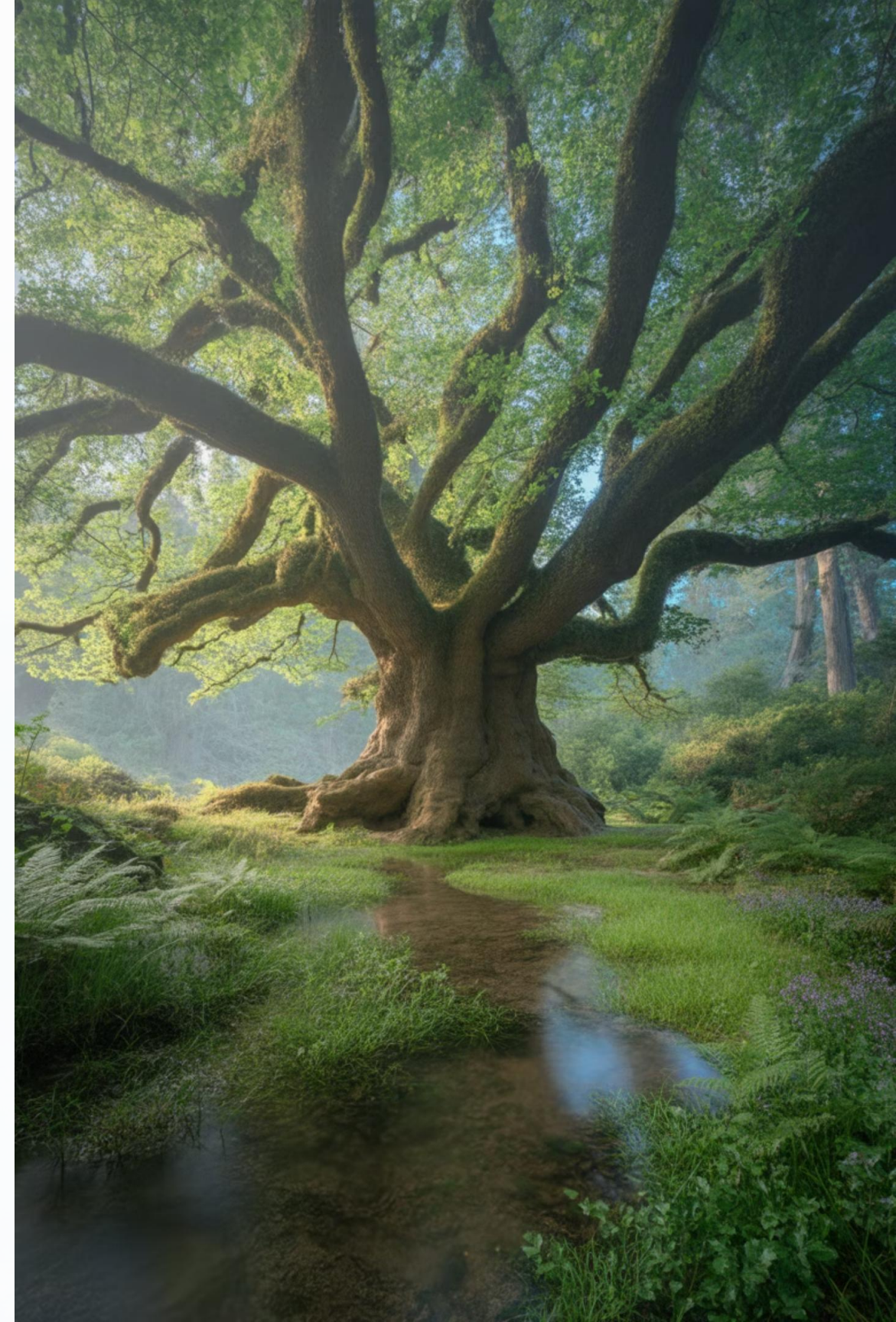
Iqlim nazorati, suv va ob-havo tartibi, eroziyaga qarshi himoya, zararkunandalarga qarshi kurash

Qo'llab-quvvatlovchi xizmatlar

Nutrient aylanmasi, biosfera barqarorligini ta'minlash, o'simliklarning fotosintez jarayoni

Madaniy xizmatlar

Estetik qiymatlar, madaniy va istirohat imkoniyatlari, ruhiy-ma'naviy foyda berish



Resurslar tasnifining kengaytirilgan jadvali

Asos	Turi	Misollar
Manba	Biotik	O‘simlik, hayvonot, genetik resurslar
	Abiotik	Metallar, Yer, suv, atmosfera havosi
Ishlab chiqarish	Potensial	Kutilayotgan, kelajakdagi resurslar
	Haqiqiy	Hozir foydalanilayotgan resurslar
Tiklanish	Tiklanadigan	Quyosh, suv, shamol, biomassa
	Tiklanmaydigan	Neft, gaz, ko‘mir, atom energiyasi

Bu jadval tabiiy resurslarni turli tomonlama baholash va tasniflash imkonini beradi.

Suv resurslari - ekotizim xizmatlarining namunasi



Suv resurslarining ko‘p qirrali ahamiyati

Suv resurslari ekotizim xizmatlarining barcha to‘rt turini birlashtirgan noyob misol hisoblanadi:

- **Ta‘minlovchi:** Ichimlik suvi, sug‘orish
- **Tartibga soluvchi:** Iqlim barqarorligi, toshqin nazorati
- **Qo‘llab-quvvatlovchi:** Hidrologik aylanish
- **Madaniy:** Turizm, dam olish

Suv resurslarini boshqarish strategiyalari



Samarali foydalanish

Tejamkor texnologiyalar, qayta ishlatish tizimlari, suv sarfini monitoring qilish



Ifloslanishdan himoya

Sanoat chiqindilarini tozalash, qishloq xo'jaligi kimyoviy moddalarini nazorat qilish



Tabiiy tiklash

O'rmonlarni qayta tiklash, suv havzalarini tozalash, ekotizim salomatligini ta'minlash



Targ'ibot va ta'lim

Aholini xabardor qilish, ekologik madaniyatni oshirish, mas'uliyatli fuqarolar tayyorlash



Ta'lim tizimining roli va amaliy topshiriqlar



Tadqiqot faoliyati

Hududingizdagi suv manbalarini aniqlash, tasniflash va potentsial, haqiqiy hamda zaxira resurslar sifatida baholash



Strategiya ishlab chiqish

Oqilona boshqarish choralari belgilash, ifloslanishdan himoya mexanizmlarini rejalashtirish



Ta'lim integratsiyasi

Interfaol usullar, laboratoriya ishlari, loyihaviy faoliyat orqali ekologik ongni shakllantirish



Barqaror kelajak uchun mas'uliyatimiz

Ekologik madaniyat

Tabiiy resurslar va ekotizim xizmatlarini chuqur o'rganish orqali o'quvchi va talabalar tabiiy kapitalning inson hayotidagi o'rnini tushunadilar

Ilmiy yondashuv

Amaliy topshiriqlar orqali ilmiy fikrlash, tahlil qilish va ekologik qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish

Kelajak uchun tayyorlik

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha ilmiy asoslangan va ijtimoiy mas'uliyatli qarorlar qabul qila oladigan mutaxassislar shakllanadi

Bugungi global ekologik chaqiriqlarga javob bera oladigan bilimdon va mas'uliyatli fuqarolarni tayyorlash bizning umumiy vazifamizdir!



O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI



Eko-madaniyat va
ekologik savodxonlikni
rivojlantirish

E'TIBORINGIZ UCHUN TASHAKKUR!



<https://linktr.ee/trmuz>



<https://trm.uz>



<https://www.facebook.com/trmuz>



https://www.youtube.com/@trm_uz



https://www.instagram.com/trm_uz/

